

חלישות הדעת

Category: בהר, בחוקתי, ויקרא

שורת עדויות בדברי חז"ל ובהיסטוריה היהודית מלמדות, כי חלישות הדעת אצל צדיקים גורמת להורדת גשמים ולהשראת ברכות בעולם. מהי אותה תכונה, וכיצד אנו מסוגלים להגיע אליה בעצמנו.

עלייה בדרגה

אף אחד לא אוהב לשמוע תוכחה. השבוע אנו נצטרך להתמודד עם זה, הסיבה היא משום, שפרשת בחוקותי מתחילה עם ברכות נפלאות אבל לאחריהם התורה עוברת לדבר על "ואם לא תשמעו לי" [1] מה יקרה לעם ישראל אם חלילה לא יקיימו את המצוות, ושם מתחילה שורה ארוכה של דברים בלתי רצויים לגמרי.

לכן המנהג הוא שלא מכבדים אף אחד בעליה הזו כי אולי הקורא בתורה יזמין מישהו שהוא לא אוהב אותו וכשהוא יקרא את הקללות אנו חוששים שהוא יכוון אליו וייווצר כאן חשש סכנה לעולה. לכן המנהג הוא שהבעל קורא עצמו עולה לתורה (אוצר מנהגי חב"ד אייר ע' רפד).

מסופר על קהילה באירופה, שלא נמצא בה אף אדם שיסכים לעלות לתורה בפרשת התוכחה, עד שלבסוף מצאו יהודי עני שהסכים לעלות עבור מתנה כספית הגונה.

שבת בבוקר מגיעה, הבעל הקורא מתחיל לקרוא אך אותו יהודי לא בנמצא [2] והנה כבר מגיעים לעלייה של התוכחה והאדם בושש מלהגיע. רק לאחר דקות ארוכות של ציפייה מופיע לפתע אותו יהודי בריצה כשכולו מתנשף ומיד עלה לתורה.

לאחר העלייה שאל אותו הגבאי: "הרי סיכמנו בינינו שתקבל תשלום עבור העלייה. מדוע לא הופעת בזמן?" אותו יהודי הסתכל בחזרה לגבאי ובמבט של שאלה ענה לו: "ומה, וכי חשבת שמתוכחה אחת אצליח לפרנס את בני ביתי? אני צריך לרוץ בין כל בתי הכנסת בעיירה כך שאולי מכל התוכחות ביחד אולי אצליח לפרנסם [3]."

לפני כמה שנים בניו יורק, באחד מבתי הכנסת הבעל קורא היה כהן. בתור כהן הוא לא יכל לעלות לאותה עלייה (שכן הכהן מכובד תמיד בעלייה הראשונה. אם הכהן יעלה בעלייה אחרת יחשדו בו שאולי הוא לא כהן), ולכן חיפשו הגבאים מתנדב מהקהל שיסכים לעלות לתורה לפרשת התוכחה, אבל אף אחד לא הסכים. אנשים פשוט ברחו מהעלייה הזאת, כי הרי כולנו זקוקים לברכות ובוודאי לא להיפך.

הספר תורה פתוח, הקהל עומד וממתין, ואף אחד לא רוצה לעלות. לדלג על העלייה הזאת [4] אי

אפשר, חייבים לקרוא את הפרשה עד תומה.

לבסוף קם איש חסיד, הרב יעקב גולדברג ע"ה ואמר שהרבי תמיד אומר שהתוכן הפנימי של כל אותם קללות הם ברכות, וכדי לא לעכב את הקהל ולא לבייש את הספר-תורה הוא מסכים לעלות. מאז העלייה הזו הפכה ל'חזקה' שלו, ופעמיים בשנה כשקראו את פרשת התוכחה היו מכבדים אותו לעלייה הזו (מפי בנו הרב דוד גולדברג שי', ברזיל).

כיצד הצדיקים מורידים גשמים

חסידות מלמדת אותנו שמכל דבר חייב לצאת משהו טוב. על-אחת-כמה-וכמה שכולנו חייבים להרוויח משהו חיובי מקריאת התוכחה.

מסופר, שפעם הגיעו אל רבנו הזקן תושבי אחד הכפרים שהתפרנסו מכך שחכרו את השדות והפרדסים מהפריץ. הם היו מעבדים את השדות ומהיבול הם היו משלמים את דמי החכירה לפריץ.

אותה שנה הייתה שנת בצורת. גשמים לא ירדו וכל העמל שלהם בשדות יכול היה לרדת לטמיון. הם עלולים לאבד את פרנסתם, והעיקר שלא יהיה בידם לשלם דמי חכירה לפריץ. מעל ראשם ריחפה סכנה גדולה.

הם נכנסו לרבי, סיפרו על מצבם וביקשו ברכה לגשם, אבל הרבי לא ענה דבר. מרוב צער הם יצאו מחדר הרבי ופרצו בבכי מר.

בחוף פגש אותם נכדו האדמו"ר הצמח-צדק. כשהם סיפרו לו את מה שקרה הוא יעץ להם להיכנס בחזרה אל הרבי ולומר לו: "אם יש היכולת בידכם לעזור לנו ואינכם עוזרים הרי אכזר הנכם. ואם אינכם יכולים לעזור לנו, מדוע קיבלתם על עצמכם להיות ראש ומנהיג ליהודים?!".

מרוב צער ובאין ברירה אחרת, הם נכנסו שוב לרבנו הזקן ואמרו לו מלה במלה את מה שאמר להם הצ"צ. נתלהבו פניו של הרבי, הניח את ידו הק' על השולחן וסמך את ראשו על היד וכך ישב נשען על ידו זמן מה.

לאחר מכן הגביה את ראשו, בירכס ואמר שילכו לשלום. אך הם יצאו מחדרו של הרבי התקדרו השמים, ותוך זמן קצר החל לרדת גשם שוטף. הגשמים היו חזקים כל-כך שבמשך שלשה ימים הם לא יכלו לחזור לביתם (לקוטי סיפורים להרב פערלוב ע' קא).

לאחר מכן הסביר הצ"צ שעצתו להם הייתה מיוסדת על הסיפורים בחז"ל שקשורים להורדת גשם.

במסכת תענית ישנה סוגיה שלימה איך חז"ל התמודדו עם בצורת.

כולנו מכירים את התפילה הידועה "אבינו מלכנו" מהימים הנוראים. מקורה של תפילה זו נולד בעקבות בצורת.

מסופר בגמרא שפעם סבלו בארץ ישראל מבצורת, הכריזו על צום וכולם התכנסו לתפילה. "רבי אליעזר אמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה" [1] הגשם לא ירד. "ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים" (תענית כה, ב). כשראו חכמים את כוחה של תפילה זו התקינו שיאמרו אותה בראש השנה ויום הכיפורים.

לצערנו, קרה יותר מפעם אחת שהעם היהודי סבל מבצורת ובפרט בארץ-ישראל. באותה סוגיה מסופר שפעם בשנת בצורת רבי יהודה נשיאה שהיה אמורא בארץ-ישראל (נכדו של רבי יהודה הנשיא מחבר המשנה) "גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא" [2] הוא הכריז תענית עמד להתפלל עם כל הציבור וגשם לא ירד.

"אמר, כמה איכא משמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל". מסופר בנביא, שכשעם ישראל באו לבקש משמואל הנביא שימנה מלך הוא מאוד לא היה מרוצה מכך, והתפלא מדוע הם צריכים מלך הרי 'ה' אלוקיכם מלככם!' כדי להראות להם עד כמה חמור הרצון למלך, הוא התפלל שירד גשם באמצע הקיץ, כסימן משמים שה' לא מרוצה מהבקשה שלהם, ואכן מיד ירד גשם. (שמו"א פרק י"ב)

ואילו פה, כשיהודה נשיאה מתפלל בחורף לגשם ביחד עם הקהל ולמרות זאת לא יורד גשם, הוא הוסיף ואמר "אוי לו לדור שכן נתקע אוי לו למי שעלתה בימיו כך" [3] הוא אמר אבוי לדור 'שתקוע' עם כזה מנהיג. "חלש דעתיה ואתא מיטרא" (כד, א) [4] חלשה דעתו ואז ירד גשם.

בהמשך, מביאה הגמרא סיפור דומה על רב נחמן, מאמוראי בבלי: "גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מיטרא"- גם הוא גזר תענית והתפלל ולא ירד גשם. הוא פנה לצבור והכריז: "אמר שקלוה לנחמן חבוטו מן גובא לארעא" [5] קחו את נחמן (הוא התכוון על עצמו), ותזרקו אותו על הארץ. דהיינו, הם צריכים להוריד אותו ממשרתו מכיוון שהוא אינו יכול לפעול שירד גשם סימן שאינו ראוי להנהיג. "חלש דעתיה ואתא מיטרא" [6] חלשה דעתו וירד גשם.

ועוד דוגמא אחת: "רב פפא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא" [7] רב פפא שגם הוא היה מגדולי האמוראים בבבל גזר תענית על הציבור ולא ירד גשם. בגלל הצום "חלש ליביה שרף פונצא דדייסא ובעי רחמי" [8] הלב שלו נחלש מהצום, הוא טעם כף של דייסא ואז התפלל לגשם אך "לא אתא מיטרא" [9] לא ירד גשם.

"אמר ליה רב נחמן [10] אי שריף מר פינכא אחריתי דדייסא אתי מיטרא" [11] אם כבודו היה אוכל עוד כף של דייסא היה יורד גשם. זאת הייתה אמירה ביקורתית על-כך שהוא שבר את הצום לפני שהתפלל על הגשם. "איכסיף וחלש דעתיה ואתי מיטרא" [12] הוא התבייש, חלשה דעתו ואז גשם החל לרדת (כד, ב).

המדריך לקבלת ברכות

מה זה בדיוק "חלש דעתיה" שדווקא המצב הזה הביא את הגשם?

מסופר, שפעם חסיד הגיע לליובאוויטש כדי לבקש מהרבי ברכה לאשתו החולה. זה קרה מיד לאחר הסתלקותו של הרבי המהר"ש שהשאיר בנים צעירים. המבוגר יותר היה הרז"א והצעיר יותר היה הרבי הרש"ב. אותו חסיד נכנס לחדרו של הרבי הרש"ב וסיפר לו שאשתו חולה והוא בא לבקש ברכה.

הרבי הרש"ב, שהיה אז אברך צעיר בשנות העשרים לחייו ענה לו, שהוא לא יכול לעזור לו. אותו חסיד יצא מחדרו ופרץ בבכי. בחוץ פגש אותו אחיו של הרבי, הרז"א, ושאל אותו לפרש הבכי. אותו יהודי סיפר לו שהוא ביקש ברכה מהרבי ולא קיבל.

נכנס הרז"א לרבי הרש"ב ואמר לו: "יהודי מבקש ברכה ואתה אומר לו שאתה לא יכול לעזור לו, עד שאתה גורם לו לבכות בדמעות שלישי?!". הרבי הרש"ב קרא לאותו חסיד בחזרה, בירך אותו והברכה התקיימה.

באחת ההזדמנויות שהרבי סיפר את הסיפור הוא שאל: לכאורה, אם היה בכוחו של הרבי הרש"ב לתת ברכה מדוע הוא נמנע מלעשות זאת עד כדי-כך שהביא את אותו יהודי לדמעות? לכאורה, אפילו אם הוא לא יכול לעזור לו הרי שלפחות היה צריך לעודד אותו וכו'.

הרבי הסביר זאת כך: כשאותו יהודי נכנס לרבי הרש"ב פעם הראשונה הוא היה במצב רוחני שבו הוא לא היה מוכשר וראוי לקבל את הברכה. הוא לא היה 'כלי' להכיל את הברכה. כשהוא שמע את התשובה של הרבי שהוא אינו יכול לעזור לו, זה גרם לו שבירה מהמצב הקשה שהיה לו, והוא שפך את לבו השבור לקב"ה. זה עצמו עשה אותו 'כלי' לקבל את הברכה (לקו"ש ט"ו ע' 126).

זהו הפירוש "חלש דעתיה" כשמצדדיק יש חלישות הדעת זה גורם שירד גשם. זה גם מה שרצה הרבי הצמח-צדק לגרום לאדמו"ר הזקן.

ואולי יש לומר, שזהו הסוד לכל ענין הקללות בפרשתנו. פרשת בחוקותי מתחילה עם ברכות נפלאות שאותם הקב"ה מבטיח לבני ישראל. קורה לפעמים שאנחנו כל-כך מלאים עם עצמנו שאנחנו לא כלים ראויים לברכה.

ואז, כשאנו שומעים את התוכחה, זה גורם ל"חלישות הדעת". זה גורם לנו לתחושה של ענווה וביטול, ובכך אנו נהיים כלים לאותם ברכות נפלאות שהשם משפיע עלינו, אותם אלו הכתובות בתחילת הפרשה.

הרי לנו שכל מטרת התוכחות הוא טוב פנימי, שמטרתו לעשות אותנו ראויים לברכה בטוב

הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים.